

Nagyapa és az ő halapja

Úgy tudni, nagyapám tán festőművész, tán pap akart lenni.

Azért a bizonytalanság, mert sok a homályban levő dolog a mi családjunkban. Valószínűleg nem azért, mert súlyos dolgokat rejtene a szürke, tudati félhomály, hanem inkább azért, mert valahogyan mi az egész életre kiterjesztettük a „magyar ember evés közben nem beszél” íratlan szabályát. Egészen pontosan emígyen hangzik: Magyar ember *az élet közben* nem beszél.

Teljesen bizonyosnak vélem, így visszatekintve életem hajnalára, tudatom ébredésének időszakára, hogy engem – többek között – a terített asztaloknál szerzett tapasztalataim indítottak el a gondolkozás hosszan tekergő ösvényén.

Rájöttem, hogy az élet összetett és kusza. Vannak dolgok, amiket vallanak az emberek, és vannak, amiket tesznek. És ez a kettő ritkán esik egybe.

Mert például a magyar ember evés közben igenis sokat szellőzteti a gondolatait a száján keresztül, hiszen minden társasági eseménye evéshez van kötve, és akkor még nem is szóltunk a tósztokról, a komolyabb lélegzetű szájnyitásokról, amelyeket szintén terített asztaloknál szokás tenni. Beszélt ezeknél a fehér terítés, húslevesektől, sültektől, süteményektől roskadozó, illatozó asztaloknál mindenki, boldog-boldogtalan.

Idővel keserűen vettem tudomásul, hogy valójában csak nekünk, gyerekeknek szólt az illemtankönyv eme szigorú intelme egyenesen jó anyánk szájából, és bizonyára azért, hogy jólneveltek legyünk, és ne zavarjuk a felnőttek sokkal fontosabb mondandóit. Erre jutottam hát, mert a másik megoldásom – értelemszerűen – az lehetett volna, hogy: ha magyar ember evés közben nem beszél, a rokonok meg jól hallhatóan mégis, akkor ők nem magyarok. De hát ez már mégse lehetett így! Ráadásul más nemzetek gyermekeivel ilyen zsenge rügykoromban még nem is volt szerencsém találkozni, hogyan is tudtam volna akkor viszonyítani bármit bármihez ezekben a fontos kérdésekben! Azt, hogy más népek is élhetnek a falunkon túl, csak abból következtettem ki, hogy ha vannak hangsúlyozottan magyar emberek, akkor másmilyeneknek is kell lenniük, de hogy milyenek lehetnek, arról fogalmam sem volt.

TAR ILDIKÓ (1965) Budapesten élő magyar-történelem szakos tanár, asztrológus.

Hajj, még ma is érzem gyereklelkem akkori zavarodottságát, amikor megpróbáltam felmérni, micsoda világba is csöppentem!

Sok beszédet végighallgattam így, én, a legmagyarabb ember, mert hát nekem kellett a legmagyarabbnak lennem, hiszen én nem beszéltem evés közben. Hallgattam hát türelmesen, kellőképpen megmagyarosodva. Sok mindent meghánytak-vetettek, de azokról a kérdésekről, amik az évek múltával engem egyre inkább foglalkoztattak – nagy türelmes szomorúságomban –, egyetlenegy szó sem hangzott el. Pedig ők előrébb járnak az élet útján, méltatlankodtam magamban, kitehetnének ezek az okos felnőttek néhány eligazító táblát a nagy életútra. Integethetnének, hogy erre!, erre!, így biztonságos, így lépkedj, vagy hadonászhatnának, hogy jajj, arra ne, arra szakadék van! Így oldódik fel a korábban említett paradoxon, hogy sokat beszéltünk, de nem beszéltünk soha semmiről, vagyis egy szót sem ejtettünk soha semmilyen számomra igazán fontosnak tűnő dologról.

Így aztán, emiatt a különös helyzet miatt a lényeges információk ott ragadtak valahol a lét és nemlét határán, beszorulva valamiféle konok, vaginista kommunikációs szülőcsatornába.

Így az is csak lassan, apránként derült ki, hogy a papa tán festő, tán pap akart lenni. Éveken, sőt évtizedeken át gyűjtöttem a róla elhangzott félszavakat, lepottyánó hírmorzskákat.

A festőség lehetőségére néhány festmény utalt, melyek a nagyszülői kicsiny házikó még kicsinyebb szobájának a falain lógtak. Álldogáltam előttük sokat: elnéztem a virágok aprólékosan megfestett szirmait, a vihar elől vágató, rémült tekintetű lovakat, a Kiszéjzus kövérkés testét, felemelt ujjait.

A nagyapám tehát festő! – gondoltam, de furcsálltam, hogy nem tanultunk róla az iskolában mégsem. Vajon miért? Arra is gondoltam, hogy aki ilyen szépeket tud létrehozni a semmiből, az nem így lakik. Semmiképp nem ilyen kicsi házban, amelyben még vécé és fürdőszoba sincs.

Amikor nagyobb lettem, akkor kérdeztem pár dolgot, szavakkal paskoltam a szürke tudatködöt. Kiderült, hogy a képek másolatai az eredetieknek, de nagyon jó másolatok. Az egyetlen saját festménye a falunk templomában van. Természetesen minél hamarább látni akartam. De nem lehetett. Ugyanis nincs mindig kinn, csak bizonyos időszakban, adventkor. Egyébként valahol a templom mélyének a homályában őrzik.

Az is napvilágra került még, hogy a papa tizenhat évesen hirtelen családfenntartóvá avatódott a Jóisten jóvoltából, aki a mennybe szólította dédapámat. Ha nem lett volna ennyire sürgős a mennyországba távoznia, akkor a papám talán festőnek tanulhatott volna, így azonban munkába kellett állnia egy gyárban.

Később, kamaszfejjel megpróbáltam rábeszélni a festésre. Szerettem volna látni, hogyan dolgozik, hogy jelenik meg egy-egy világ a csupasz papíron, vásznon, hogyan is van ez a teremtésdolog. Tán azt reméltem, Isten titkáról lebbent volna így fel a fátyol?

Ígérette:

- Megfestem én még a nagy képem, meglátod!

Én vártam, és sürgettem, de ő egyre csak halogatta. A nagy festmények helyett csak az emlékkönyvembe készült el egy kis rajzocska egy fa alatt üldögélő kisfiúról, aki a lombos fán daloló madárra figyel. Kicsit ki is színezte.

Nem tudom, miért volt nekem ilyen fontos a papából egy valamire való festőt kisajtolni, talán úgy véltem, túl értékes az élet ahhoz, hogy elvesztegessük a mindennapok szürkeségére, de az, hogy igyekeztem teljesen hiábavaló, egy szép napon feketén-fehéren kiderült a maga kibomló moirás-párkás teljességében: nagyapámnak remegni kezdett a jobb keze. A születés- és névnapok ünnepi asztalainál mindig odapislantottam a szemem sarkából: hátha megszűnt a fránya remegés, de nem, sőt egyre erősödött az évek múltával. Talán azért, hogy hagyjam már végre békén, reszkető kézzel nem lehet jól szolgálni az Istent. Láttam én már, hogy na, abból a nagy képből nem lesz semmi. Így múlik a világ el sem nyert dicsősége.

De az, hogy mégsem adtam fel a nagyapámba vetett hitemet, hamarosan igazolódott. Ha nem jelenhetett meg a kiválósága a jelenben-jövőben, akkor hátha ott kell keresgélni a múltban. Ahogy a történelmi tanulmányaimban előrehaladtam, a tananyag egyszer csak beérte a nagyszüleim korát. Egészen biztos lettem abban, hogy nagyapám ott volt a fontos munkáslázadásokban, mozdonyok tetejére állt szónokolni, vagy életét és vérért kívánta áldozni a hazáért. De a papát nem sikerült forradalmárrá se szentesítenem. Izgatott kérdésemre, hogy ott volt-e, ahol a történelmet írják, csak ennyit felelt:

- Á, ugyan, amikor láttam, hogy elkezdenek agitálni, szónokolni, akkor én fogtam a kalapomat, és siettem haza nagyanyádmhoz!

Így hát hős se lett belőle, gondoltam, és csak pár év múlva jutott eszembe, hogy a hősök általában korán halnak, és ha ő hős lett volna, akkor talán nekem nem biggyed le a szám, amikor szembesülök antihős mivoltával, mivel alkalmam sem lett volna megszületnem, ha még anyám nemzése előtt sikeresen meghősiesül valahogy.

A háborúról is csak apró mozaikokat tett le elém, például a főúton felakasztottakról, akikről pár óra alatt eltűnt a ruha, a cipő, és ott forogtak a szélben meztelen. Amikor ezt mesélte, akkor én még nem is láttam soha meztelen felnőtt testet. Valahogy nem esett jól így képzelni el először az Istentől való kiszakadtságot. Elmondta még a krumplisgödröt is a kert végében. Ide bújtak az égből hulló bombák idején négyéves anyámmal és a kisebbik gyerekkel, mert nem volt más óvóhely. Végül a fővárosba menekültek, két babakocsiban tolvá az egész aprócska életüket. Ahogy ezt a képet látom magam előtt újra és újra, hát - valljuk be - nem éppen hősi helyzet. És mégis ekkor értettem meg a kismembek torokszorító hétköznapi hősiességét, az élet szent nagyságát, erejét.

Nagyapám tán pap akart lenni - így szólt egy kis pletykás, cserfes hírecske. Valószínűleg egy olyan, kissé szeleburdi, vigyázatlan rokon lehetett az infor-

mációdarabka élém rakója, akit nem oktattak ki az általánosan megkívánt homály fontosságáról. Azt, hogy a nagyapám esetleg pap akart lenni, egyetlen tény bizonyíthatja: papokkal szeretett diskurálni. Lehet-e egy ily apró valóságdarabra alapozni egy el sem indult szent életet?

Mindenesetre ezen kár is morfondírozni, mert a közlés így kerek:

– A papa tán pap akart lenni, de ahhoz nagyon vérbő volt.

A vérbő szó elgondolkodtatott néhány évig, éreztem, hogy ez egyrészt olyasmi, amit félszeg családkban nem lehet a tudat reflektorfényébe helyezni, másrészt eddigre tökélyre fejlesztettem a mi hallgatásról szóló magyar törvényünket. És mivel családtagjaimmal leginkább az asztalnál ülve éltem társasági életet, hát hallgattam. Ebben egyre jobb lettem, a sok gyakorlás mindig meghozza a gyümölcsét.

De aztán, pár év múlva – nem evés közben – csak firtatni kezdtem valami úton-módon ezt a szerelemdolgát, mert sok filmben láttam már, hogy ez legalább olyan fontos az emberek életében, mint az isten, a művészet meg a hősiesség.

Szerettem volna a papámat fiatal, sugárzó nagyanyám előtt térdepelve, epekedve látni, amint esdekel pirulós liliumszerelméért.

Nagyapám ekkor élém tett egy újabb mozaikot, mely szerint az úgy volt, hogy ő két helyre udvarolt egyszerre, nagyanyámnak a falunkban, és húsz kilométerrel arrébb egy másik faluban, egy másik nőnek.

Ez a megszerzett tudás megrázott egy kicsit, sőt alapjaimban, és azonnal visszarahantam az időben, láttam a papámat azzal az idegen nővel párosodni, majd láttam magamat hirtelen megszületni ezen a másikon, létre nem jött családfán rügyként, és erősen elgondolkoztam azon, hogy bizonyára teljesen más lennék, vagy félig egészen más, ez biztos. Testileg is láttam mindezt azonnal: csak a bal oldalam volt meg, a jobb oldalam helyén egy kérdőjel görbült. Elég zavaró állapot.

Nagyapám ez idő alatt folytatta:

– A másik lány szebb volt, de aztán egyszer csak gyanús lett nekem valami! Történetesen az, hogy a kedves szülék a tébécés lányukat akarják a nyakamba sózni. Ekkor aztán azonnal fogtam a kalapomat, és jöttem vissza nagyanyádhoz!

A szavaiból a következőket szűrtem le:

Egy: az élet más, mint a filmek. Hősszerelmesként sem könyvelhetem el a nagyapámat.

Kettő: a papám a kalapjára minden veszélyes helyzetben nagyon vigyázott.

Három: a kritikus helyzetekben – munkásmozgolóadás, tébécé – a nagyanyám valamiféle biztonságot jelentett neki, afféle hátországot.

Négy: mégiscsak jobb, hogy nem a másik nőt választotta, a tébécé nem tréfadolog, nem szeretném a véremlen tudni. Hátha öröklődik a hajlam, az ilyesmiben sosem lehet biztos az ember.

Ezzel a kérdőjel ki is törlődött a jobb oldalam helyéről. Újra megvolt a jobb oldalam.

A papám tán művész, tán pap akart lenni. Sok a bizonytalanság a családukban az információk terén.

De az biztos, hogy harangozást vállalt a katolikus templomban. Régen ugyanis még nem elektronikus masina szólaltatta meg a harangot.

Egyszer felvitt a magas toronyba. Nyekeregtek a poros falépcsők. Hosszan mentünk, lihegtünk. Csak néha nézett hátra, talán azért, hogy lássa, bírom-e. Kisgyerek voltam még. Szólni nem szólt. Nagyapám kevés szavú ember volt amúgy is. És azt a keveset is úgy kellett kipiszkálni belőle. Lehet, hogy én könnyörögtem ki tőle, hogy felvigyen magával, és csak kolonc voltam a nyakán. Lehet.

Odafenn irtózatosan nagynak rémlett a harang. Talán ekkor, itt a toronyban éreztem meg először valami hatalmas erőt, amelyet a felnőttek később Istennek emlegettek. Én nem tudtam ekkor (és valójában azóta sem) minek nevezni, csak később nyúltam az elém tállalt kész szóért: Isten. Szóval takarják el a nagy névtelent, állapítottam meg.

Nagyapám gondosan egy vízszintes oldalgerendára helyezte a fekete kalapját, egy szögre akasztotta a felöltőjét, és harangozni kezdett. Erősen belekapaszkodott a kötélbe, és a hatalmas tárgy odafenn életre kelt, lengett, kongott, zsongott, egyre hangosabban, gyerekfüleimnek szinte az elviselhetetlenség határáig, a kötél végén meg az én kicsi nagyapám rángatózott, és próbálta magát a földön tartani ebben a magasságos éggel történő küzdelemben. A feje egyre vörösebb lett, később a fején-nyakán pattanásig feszültek, kidagadtak az erek. Egy idő után erősen szorongani kezdtem, féltem, hogy hirtelen, hopp!, felrántja a harang, kilövi a kisablakon vagy a tetőn át, és a papám amúgy verejtékesen, lebegő fehér ingszárnyakkal huppan le a szomszédos kertek egyikébe, vagy érkezik meg a túlvilágra. És a harangozás csak nem akart abbamaradni. Pisilnem kellett, egyre szorosabbra zártam a combjaimat, és sírással küszködtem. Azt hittem, ez már örökké így lesz, sosem marad abba ez az iszonyú lárma és ez a félelem. Ő nem foglalkozott velem, teljes figyelmét, erejét a szolgálát kötötte le.

És aztán mégis nagy lett a csend, de bennem még sokáig kongott. A lábam remegett. Nem tudom, a papám mit látott, mit nem a rémületemből. Túléltek mindketten. Ő maga úgy nézett ki, mintha életre-halálra birkózott volna valakivel vagy valamivel. Hosszan igazgatta magán a nadrágjából kicsúszott ingét, tíz ujjával fésülte a haját, nagy textilzsebkendőjével törölgette a nyakát, arcát. Aztán fogta a felöltőjét és a kalapját, mentünk haza a nagymamához ebédelni.

Nagyapám azóta már odaát van, régen. Talán azért is cserélték mechanikusra a rendszert: nem volt, aki ezt a fárasztó munkát átvegye.

A halála után sokáig láttam álmomban egy egyszerű fehér széken üldögélni egy fehér függöny előtt. Olybá tűnt a helyszín, mint egy orvosi váróterem. A függöny mögött bújt meg az igazi halál. Nagyapám a kis fekete kalapját, két kezébe fogva, az ölében tartotta. Üldögélt csak, üldögélt, mintha nem mert volna teljesen meghalni. Mindig halogatós ember volt. Vagy csak a függöny mögül érkező hívásra várt? De ez mindenképp olyan helyzet volt, amikor – lássuk be!

– nem foghatta a kalapját, hogy a baj, a halál elől visszaszaladjon a nagyanyám szoknyájához. Talán azért sem, mert a halála előtti percekben még önzőn lelop-
ta nagyanyám puncstortájának a tetejéről a cukros rózsaszín mázt.

Végül, pár hét múlva azt láttam, hogy fogta a kalapját, és átment a függöny mögé, a túlvilágra.

Azóta aztán tényleg nem szól semmit. Ha viccelődni volna kedvem, azt mondanám, se evés, se élet, se halál közben nem beszélt. Elég nagy magyarrá vált.

